

СТРУКТУРНО-РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РОЗДРІБНОГО ТОВАРОБОРОТУ УКРАЇНИ

©2020 КАВУН-МОШКОВСЬКА О. О.

УДК 339.14 + 339.37
JEL Classification: O18

Кавун-Мошковська О. О.

Структурно-регіональні аспекти формування роздрібного товарообороту України

Мета статті полягає у дослідженні структурних і регіональних особливостей формування роздрібного товарообороту в Україні протягом 1990–2019 рр. Результати дослідження показали, що у розвитку роздрібної торгівлі України за 1990–2018 рр. можна виділити чотири періоди, два з яких мають позитивну динаміку змін у галузі (2000–2013 рр. та 2016–2018 рр.), а два інші відображають негативні наслідки процесів, що відбувалися в економіці країни (1991–1999 рр. та 2014–2016 рр.). У структурі роздрібного товарообороту, за виключенням 1993–2001 рр., переважали непродовольчі товари. Їх питома вага зросла з 55,6 % у 1990 р. до 61,5 % у 2018 р. Регіональна структура роздрібного товарообороту підприємств роздрібної торгівлі у 2005–2013 рр. мала нерівномірний розподіл: поряд із областями, де спостерігалось зростання значення показника, мало місце і падіння фізичного обсягу роздрібного товарообороту. Аналіз показав, що протягом 2005–2019 рр. у структурі роздрібного товарообороту України переважали споживчі товари, які вироблені на території країни, проте їх питома вага скоротилася з 70,5 % до 52,4 %. Реалізація споживчих товарів в Україні протягом досліджуваного періоду здійснювалася переважно через традиційні канали продажу (магазини). Встановлено, що частка товарообороту, здійсненого за допомогою платіжних карток, протягом 2017–2019 рр. зросла з 21,3 % до 30,8 %. При цьому на роздрібний товарооборот, оформлений за договорами банківського кредиту, припадала незначна частка, яка коливалася в межах 2,2–2,4 %. Перспективами майбутніх досліджень у цьому напрямі є вивчення товарної структури роздрібного товарообороту та регіональних особливостей прояву споживчих переваг покупців України.

Ключові слова: роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, продовольчі товари, непродовольчі товари, підприємство роздрібної торгівлі, регіональна структура, мережа Інтернет, платіжна картка, банківський кредит.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-56-64>

Табл.: 8. Бібл.: 10.

Кавун-Мошковська Ольга Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри торговельного підприємництва та логістики, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: olga.kavun1204@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4282-5663>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/N-5693-2016>UDC 339.14 + 339.37
JEL Classification: O18

Kavun-Moshkovska O. O. Structural and Regional Peculiarities of Developing Retail Trade in Ukraine

The purpose of the article is to identify the structural and regional peculiarities of developing retail trade in Ukraine during 1990–2019. On the basis of the research the author has come to conclusion that the process of developing retail trade in Ukraine during the years 1990–2018 can be divided into four periods, two of which (2000–2013 and 2016–2018) show positive dynamics of changes in the industry, and the other two (1991–1999 and 2014–2016) reflect the negative consequences of the processes that took place in the country's economy at that time. The structure of retail trade of the whole period analyzed, with the exception of 1993–2001, was dominated by non-food goods. Their share increased from 55.6 % in 1990 to 61.5 % in 2018. The turnover structure at retail trade enterprises in 2005–2013 varied from region to region: in some regions the volume of retail turnover was increasing, while in others it was shrinking. The analysis has showed that during 2005–2019, the structure of Ukraine's retail trade turnover was dominated by consumer goods produced in the country, but their share fell from 70.5 % to 52.4 %. The realization of consumer goods in Ukraine during the period analyzed was carried out mainly through traditional sales channels (i.e., shops). The research has resulted in proving that the share of trade turnover made with payment cards increased from 21.3 % to 30.8 % during 2017–2019. At the same time, retail trade, carried out by way of executing bank loan agreements, accounted for a small share, ranging from 2.2 to 2.4 %. A thorough analysis of the commodity structure of retail trade and that of the regional peculiarities of Ukrainian consumers' preferences can serve as future research perspectives in this direction.

Keywords: bank loan, food commodities, Internet, non-food goods, payment card, regional structure, retail trade, retail trade enterprise, retail trade turnover.

Табл.: 8. Бібл.: 10.

Kavun-Moshkovska Olga O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Enterprise Trade and Logistics, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: olga.kavun1204@gmail.comORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4282-5663>Researcher ID: <http://www.researcherid.com/N-5693-2016>

Вступ. Формування ринкового простору в економіці України здійснює безпосередній вплив на функціонування роздрібною торгівлі, визначає відповідні зміни структурно-організаційного характеру.

Актуальність цього питання випливає з важливості тієї ролі та функцій, які виконує роздрібна торгівля як складова економічного середовища країни.

Роздрібна торгівля є вагомим складовою національної економіки України, відіграючи важливу роль у її розвитку – виступаючи завершальною стадією руху товарної продукції від виробників і забезпечуючи доведення товарів до кінцевих споживачів, координуючи систему міжгалузевих і регіональних зв'язків, підтримуючи баланс між попитом і пропозицією, сприяючи зайнятості населення, наповненню бюджетів усіх рівнів, зміцненню фінансової системи країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку роздрібною торгівлі на сучасному етапі знаходять своє відображення у працях вітчизняних науковців, серед яких Апопій В. В. [1], Голошубова Н. О. [2], Гуштан Т. В. [1], Карнаушенко А. С. [3], Лагутін В. Д. [4], Мазаракі А. А. [4], Ровенська В. В. [8], Слободянюк Н. О. [9], Чорна М. В. [10], Шалева О. І. [1], Шуміло О. С. [10], Юнацький М. О. [9]. Вод-

ночас детальний аналіз потребує розгляд структурно-регіональних аспектів формування роздрібною товарообороту України у ретроспективі, що і обумовило вибір мети дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні структурних і регіональних особливостей формування роздрібною товарообороту в Україні протягом 1990–2019 рр.

Викладення основного матеріалу. Товарооборот є одним з важливих макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, виступаючи дзеркальним зображенням його загальних тенденцій і закономірностей, характеризуючи купівельні настрої та ступінь задоволення споживчого попиту.

Як показав аналіз обсягу і товарної структури роздрібною товарообороту України за 1990–2018 рр. (табл. 1), найбільший динамічний розвиток роздрібною торгівлі спостерігався у період з 2000 р. по 2013 р. (виключення становив 2009 р., в якому економіка України відчула на собі відголос світової фінансово-економічної кризи 2008 р.).

Геополітичні зміни в Україні 2014–2015 рр. негативно позначилися на торгівлі, що мало прояв у скороченні обсягу роздрібною товарообороту юридичних осіб.

Таблиця 1

Основні показники розвитку роздрібною торгівлі України за 1990–2018 рр.

Рік	Обсяг роздрібною товарообороту підприємств (юридичних осіб), млн грн ^{1,2}	У тому числі питома вага, %		Індекси фізичного обсягу роздрібною товарообороту підприємств ³ (юридичних осіб) до попереднього року, у порівнянних цінах, %
		продовольчих товарів	непродовольчих товарів	
1	2	3	4	5
1990	78	44,4	55,6	111,5
1991	132	46,8	53,2	90,3
1992	1456	48,2	51,8	82,0
1993	43824	61,0	39,0	65,0
1994	336968	62,3	37,7	86,4
1995	11964	63,1	36,9	86,1
1996	17344	66,6	33,4	94,9
1997	18933	63,7	36,3	100,2
1998	19317	58,7	41,3	93,4
1999	22151	54,4	45,6	92,9
2000	28757	51,9	48,1	108,1
2001	34417	50,4	49,6	113,7
2002	39691	48,0	52,0	115,0
2003	49994	45,6	54,4	120,5
2004	67556	43,9	56,1	121,9
2005	94332	41,6	58,4	123,4
2006	129952	38,2	61,8	126,4
2007	178233	35,3	64,7	129,5
2008	246903	34,4	65,6	117,3
2009	230955	40,0	60,0	79,1
2010	280890	39,5	60,5	110,1

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5
2011	350059	38,9	61,1	113,2
2012	405114	40,2	59,8	112,3
2013	433081	41,1	58,9	106,1
2014 ⁴	438343	41,3	58,7	90,0
2015 ⁴	487558	41,1	58,9	80,2
2016 ⁴	555975	41,0	59,0	104,5
2017 ⁴	586330,1	39,8	60,2	106,0
2018 ⁴	668 437,5	38,5	61,5	113,9

¹ Дані за 1990–1994 роки наведено у млрд крб.

² Дані за 1990–2014 роки наведено з урахуванням роздрібного товарообороту ресторанного господарства.

³ Включаючи АГНКС (автомобільна газонаповнювальна компресорна станція)

⁴ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: побудовано автором на основі [17–19]

Таким чином, у розвитку роздрібною торгівлі України за 1990–2018 рр. можна виділити чотири періоди, два з них характеризуються в цілому позитивною динамікою змін у галузі (2000–2013 рр. та 2016–2018 рр.), а два інші демонструють негативний характер процесів, що протікали, – 1991–1999 рр. та 2014–2016 рр.

У структурі роздрібного товарообороту, за виключенням 1993–2001 рр., переважали непродовольчі товари. При цьому негативна тенденція до скорочення їх частки намітилася з 1991 р. Це можна пояснити, адже «ринку споживчих товарів 1990-х рр. в Україні – це ринок деформованої структури попиту через неплатоспроможність більшості населення, товарів низької якості ... Деформація

системи управління торгівлею за умови недосконалості організаційних механізмів зумовили зниження ефективності внутрішньої торгівлі» [4, с. 357].

Відповідно до даних табл. 2 протягом 2005–2013 рр. можна виділити області, в яких значення індексу фізичного обсягу роздрібного товарообороту в окремі періоди на кілька відсоткових пунктів дещо перевищувало показник в цілому по Україні, – це Автономна Республіка Крим, Дніпропетровська, Донецька, Київська, та міста Київ і Севастополь.

Це є підтвердженням формування там сприятливого підприємницького середовища та достатньо високого рівня купівельної спроможності споживачів.

Таблиця 2

Регіональна структура роздрібного товарообороту підприємств роздрібною торгівлі України у 2005–2013 рр.

Регіон	Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту (у порівнянних цінах до попереднього року), %								
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Україна	123,4	126,4	129,5	117,3	79,1	110,1	113,2	112,3	106,1
Автономна Республіка Крим	125,5	126,8	127,4	119,5	77,7	106,8	115,9	124,5	109,3
Вінницька	117,1	121,2	124,1	113,3	76,2	107,2	118,0	113,4	106,2
Волинська	119,0	116,9	119,5	115,7	79,1	105,4	112,7	116,4	111,5
Дніпропетровська	126,8	126,2	131,3	121,6	74,9	109,2	109,3	114,3	104,2
Донецька	127,5	133,2	133,7	120,8	73,4	111,6	113,7	117,7	104,0
Житомирська	115,8	123,7	126,7	113,2	82,3	106,2	114,5	109,3	107,9
Закарпатська	114,0	99,5	119,4	123,1	79,9	106,3	109,4	106,4	104,2
Запорізька	120,4	120,3	125,3	117,0	76,9	110,9	110,1	119,6	106,4
Івано-Франківська	122,6	131,2	129,0	119,1	82,0	104,2	116,0	106,7	107,1
Київська	119,8	133,0	131,6	121,8	90,2	109,2	124,8	114,0	108,7
Кіровоградська	114,6	123,4	130,1	118,5	78,3	109,2	108,5	114,0	103,8
Луганська	106,6	123,8	123,9	127,0	75,8	112,8	111,0	123,5	104,1

Закінчення табл. 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Львівська	123,3	114,2	129,9	109,3	86,1	102,7	107,8	103,9	99,7
Миколаївська	122,6	137,1	140,8	119,2	79,6	103,7	115,7	113,4	106,9
Одеська	123,9	131,9	125,3	119,2	88,2	108,7	114,0	114,0	108,0
Полтавська	119,1	123,7	122,5	123,9	75,8	105,9	113,1	114,0	104,5
Рівненська	114,1	116,8	121,0	116,7	82,8	103,8	110,7	109,3	105,1
Сумська	117,0	112,9	114,8	116,3	77,6	103,6	116,0	113,7	103,5
Тернопільська	120,6	119,1	119,6	120,8	81,7	102,1	108,6	106,9	101,3
Харківська	125,2	127,0	126,6	114,1	77,6	104,6	112,2	111,7	107,2
Херсонська	122,1	124,2	126,5	110,1	82,6	102,9	106,5	112,6	106,8
Хмельницька	114,9	124,2	122,3	124,8	75,8	102,8	115,0	109,5	102,9
Черкаська	108,9	121,5	126,2	117,4	82,9	108,9	117,2	111,1	105,0
Чернівецька	110,2	115,1	141,4	114,0	87,8	103,2	108,1	102,1	102,4
Чернігівська	113,7	122,2	120,9	116,3	81,1	104,7	110,9	112,0	107,2
м. Київ	133,7	136,4	134,9	117,5	77,8	106,2	116,7	112,9	106,4
м. Севастополь	134,0	127,5	148,6	114,1	84,9	116,4	117,7	125,4	110,8

Джерело: побудовано автором на основі [17–19]

Підтвердженням прояву суперечливих процесів у роздрібній торгівлі протягом 2014–2019 рр. є структура роздрібно товарообороту підприємств роздрібно торгівлі на рівні регіонів (табл. 3).

На фоні падіння фізичного обсягу роздрібно товарообороту у 2014 р. у цілому в Україні Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області демонстрували зростання значення показника. На фоні падіння фізичного обсягу

Таблиця 3

Регіональна структура роздрібно товарообороту підприємств роздрібно торгівлі у 2014–2019 рр.¹

Регіон	Індекс фізичного обсягу роздрібно товарообороту (у порівнянних цінах до попереднього року), %					
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	2	3	4	5	6	7
Україна	90,2	80,2	104,5	106,0	113,9	111,6
Вінницька	94,6	85,4	102,9	110,8	109,2	119,1
Волинська	91,7	88,0	97,9	85,7	103,1	110,1
Дніпропетровська	95,9	77,3	99,1	107,8	108,0	113,6
Донецька	60,9	37,9	95,9	103,0	109,0	109,5
Житомирська	97,8	84,2	95,6	104,5	110,0	107,8
Закарпатська	96,7	90,1	104,8	118,9	105,0	104,2
Запорізька	95,6	79,0	105,3	104,2	106,5	111,7
Івано-Франківська	99,5	82,9	100,8	105,9	111,9	111,0
Київська	94,3	90,9	111,6	112,3	110,4	120,8
Кіровоградська	97,5	80,8	101,2	104,3	103,1	111,9
Луганська	43,1	29,7	102,9	98,5	122,9	108,4
Львівська	99,1	88,9	106,4	112,8	108,1	109,2
Миколаївська	93,4	82,0	103,1	109,7	105,8	109,2
Одеська	90,7	84,1	105,8	112,2	103,9	112,8
Полтавська	92,5	80,3	106,9	110,1	109,5	106,3
Рівненська	101,8	83,1	97,7	101,5	106,7	110,0

Закінчення табл. 3

1	2	3	4	5	6	7
Сумська	99,4	83,6	104,3	109,6	108,1	105,4
Тернопільська	100,3	87,5	102,3	96,8	106,4	116,0
Харківська	97,8	81,2	105,1	105,2	102,1	105,2
Херсонська	96,3	84,0	105,0	110,0	106,9	105,3
Хмельницька	94,2	83,4	104,7	106,0	102,1	113,1
Черкаська	94,8	83,7	101,1	110,9	104,7	113,7
Чернівецька	100,8	86,5	95,1	102,9	104,7	98,5
Чернігівська	98,1	81,8	100,5	103,2	102,6	104,9
м. Київ	92,9	82,9	106,3	109,7	102,7	115,5

¹ Без урахування роздрібно-го товарообороту фізичних осіб-підприємців, а також тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано автором на основі [17–19]

роздрібно-го товарообороту у 2014 р. у цілому в Україні Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області демонстрували зростання значення показника.

У 2015 р. катастрофічне падіння обсягу роздрібно-го товарообороту спостерігалось у Луганській (29,7 %) та Донецькій (37,9 %) областях. Більш кризовий характер розвитку роздрібно-го торгівлі продемонструвала протягом 2016–2019 рр. Так, у 2016 р. найбільше скорочення показника спостерігалось у Чернівецькій (95,1 %), Житомирській (95,6 %), Донецькій (95,9 %), Рівненській (97,7 %), Волинській (97,9 %), Дніпропетровській (99,1 %) областях.

Максимально низькі значення індекс фізичного обсягу роздрібно-го товарообороту у 2017 р. мав у Волинській (85,7 %), Луганській (98,5 %), Тернопільській (96,8 %) областях. Водночас в окремих регіонах роздрібно-го торгівлі демонструвала позитивну динаміку розвитку – Закарпатська (118,9 %), Львівська (112,8 %), Київська (112,3 %) та Одеська (112,2 %).

У 2018 р. відставання від середньогалузевого значення показника виявила значно більша кількість областей, серед яких Харківська (102,1 %), Чернігівська (102,6 %), Волинська (103,1 %), Кіровоградська (103,1 %), Одеська (103,9 %), Черкаська та Чернівецька (по 104,7 %), Закарпатська (105,0 %) та м. Київ (102,7 %).

У 2019 р. збереження виявленої вище негативної тенденції спостерігалось у Закарпатській, Харківській, Чернівецькій та Чернігівській областях. Найбільше перевищення середньогалузевого показника було у Київській та Вінницькій областях.

Таким чином, регіональна структура роздрібно-го товарообороту підприємств роздрібно-го торгівлі протягом 2014–2019 рр. відрізнялася нерівномірністю розвитку.

Попри те, що в структурі роздрібно-го товарообороту України переважали споживчі товари, які вироблені на території країни, їх питома вага протягом 2005–2013 рр. скоротилася на 13,3 % (табл. 4).

Таблиця 4

Частка продажу споживчих товарів, які вироблені на території України, через торговельну мережу підприємств у 2005–2013 рр., %

Види товарів	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013
Усі товари	70,5	67,3	64,5	63,1	67,4	64,3	61,9	58,9	57,2
Продовольчі товари	90,9	89,3	88,2	88,2	88,4	88,2	87,2	86,3	85,5
Непродовольчі товари	57,6	55,2	52,9	51,2	54,7	50,0	47,2	41,9	39,0

Джерело: побудовано автором на основі [17–19]

Тенденція до скорочення даного показника набула продовження і в наступні роки (табл. 5). Питома вага продовольчих товарів, які вироблені на території України, протягом 2005–2019 рр. зменшувалася, але була у межах 90–80%. Непродовольчі товари вітчизняного виробництва переважали у структурі роздрібно-го товарообороту до 2009 р. включно, надалі спостерігалось скорочення їх частки до 32 % у 2019 р.

Питома вага роздрібно-го товарообороту підприємств України протягом 2017–2019 рр. через мережу Інтернет була незначною і не перевищувала 1,2 %. Показник

продажу товарів за договорами банківського кредиту за розглянутий період не зазнав суттєвих змін. При цьому слід зазначити щорічне зростання застосування платіжних карток під час розрахунків за товари – на 9,5 % з 2017 р. по 2019 р. (табл. 6).

Найбільшу питому вагу за кожним з показників серед усіх регіонів України займав Київ. Водночас слід зазначити суттєве щорічне скорочення питомих ваг продажу товарів через мережу у Києві на користь інших регіонів, а також незначне зменшення придбання товарів за договорами банківського кредиту.

Таблиця 5

Частка продажу підприємствами роздрібною торгівлі товарів, які вироблені на території України, у 2014-2019 рр., %^{1,2}

Види товарів	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Усі товари	57,8	58,1	55,8	52,3	53,2	52,4
Продовольчі товари	85,6	85,2	84,8	82,2	81,4	80,0
Непродовольчі товари	39,5	39,3	35,6	32,6	31,7	32,0

¹За даними підприємств (юридичних осіб), основним видом економічної діяльності яких є роздрібна торгівля.

²Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.

Джерело: побудовано автором на основі [17–19]

Таблиця 6

Структура роздрібного товарообороту підприємств по регіонах України у 2017–2019 рр., %

Регіон	через мережу Інтернет			за допомогою платіжних карток			за договорами банківського кредиту		
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
Усього	1,2	0,6	1,2	21,3	25,7	30,8	2,3	2,4	2,2
Вінницька	0,7	1,9	1,7	1,5	1,5	1,7	2,3	2,6	3,2
Волинська	0,3	1	0,9	1,2	1,2	1,2	1,5	1,4	1,2
Дніпропетровська	2,3	5	6,2	11,6	11,5	11	14,5	14,7	14,5
Донецька	0,9	2	2,1	2,3	2,4	2,4	2,8	4,2	4,3
Житомирська	0,6	1,27	1,3	1,5	1,6	1,7	2,9	2,8	2,8
Закарпатська	0,5	1	1,2	1,2	1,1	1	1,3	1,3	1,1
Запорізька	1,3	2,7	2,3	4,4	4,3	4	5,9	5,7	6
Івано-Франківська	0,5	1,3	1,3	1,4	1,4	1,4	2	2,1	2
Київська	1,9	3	5	7,6	7,5	8,3	4,5	4	5,7
Кіровоградська	0,3	0,8	0,8	1,6	7,5	1,5	2,2	2	2
Луганська	0,1	0,2	0,3	0,4	0,6	0,6	0,4	0,8	0,8
Львівська	1,8	3,5	3,8	5,6	5,7	5,4	4,7	4,6	4,6
Миколаївська	0,8	0,2	1,8	2	2	1,9	3,6	2,8	2,9
Одеська	2,3	5	7	6,9	6,9	6,9	7,6	7,3	7,4
Полтавська	0,7	1,5	2,7	2,7	2,6	2,6	4	4,4	3,7
Рівненська	0,4	1,3	1	1,2	1,2	1,2	1,7	1,6	1,6
Сумська	0,3	0,7	1,1	1,5	1,5	1,4	2	2	2
Тернопільська	0,4	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	0,9	0,8	0,8
Харківська	2,2	4,5	3,9	8,2	8,2	7,9	6,7	7	6,7
Херсонська	0,6	1,2	1,1	1,5	1,6	1,5	3	3	2,6
Хмельницька	0,4	0,8	1	1,1	1,1	1,1	2,4	3	2,7
Черкаська	0,5	1,1	1,5	1,8	1,7	1,6	2,4	2,6	2,6
Чернівецька	0,3	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	1	0,9	0,7
Чернігівська	0,5	1,2	1,1	1,6	1,5	1,5	1,9	2	1,8
м. Київ	79	55,2	48,6	29,6	29,5	30	17,5	15,9	15,8

Джерело: побудовано автором за даними [5, с. 1; 6, с. 1; 7, с. 1]

Лідерські позиції за усіма показниками табл. 6 серед регіонів протягом 2017–2019 рр. займали Дніпропетровська, Харківська, Одеська, Київська області. Найбільшого використання під час розрахунків за придбані товари платіжні картки зазнали у Дніпропетровській області. Аналогічна ситуація у цій області і з оформленням банківських кредитів.

Важливе значення має створення максимально комфортних умов для споживачів щодо придбання товарів у роздрібній торговельній мережі. Роздрібна торгівля продовольчими товарами, напоями та тютюновими виробами в Україні здійснюється переважно у неспеціалізованих магазинах, що може свідчити про укрупнення структури

торговельного бізнесу на користь універсальних магазинів (супермаркетів, універсамів, гіпермаркетів), де представлено універсальний асортимент товарів, а також зростання кількості магазинів типу мінімаркет.

Протилежний характер має роздрібна торгівля непродовольчими товарами, де переважають спеціалізовані магазини. Питома вага позамагазинної торгівлі, лотків та ринків в обсязі реалізації у 2017–2019 рр. була незначною і коливалася в межах 0,8–1,2 %. Таким чином, можна стверджувати про функціонування в Україні протягом 2017–2019 рр. роздрібно-торговельної мережі, в якій переважають цивілізовані канали продажу товарів та надання послуг (табл. 7).

Таблиця 7

Роздрібний товарооборот підприємств України за видами економічної діяльності (КВЕД) у 2017–2019 рр.

Види економічної діяльності	2017 р.		2018 р.		2019 р.	
	У % до підсумку	У % до відповідного виду економічної діяльності	У % до підсумку	У % до відповідного виду економічної діяльності	У % до підсумку	У % до відповідного виду економічної діяльності
Усього	100	х	100	х	100	х
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	8,1	100	7,2	100	7,6	100
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами, мотоциклами	91,9	100	92,8	100	92,4	100
продовольчими товарами, напоями та тютюновими виробами:						
• у спеціалізованих магазинах	1,4	1,6	1,2	1,3	1,2	1,3
• у неспеціалізованих магазинах	42,2	45,9	46,3	49,8	45,2	48,9
непродовольчими товарами:						
• у спеціалізованих магазинах	43,6	47,4	40,2	43,3	40,1	43,4
• у неспеціалізованих магазинах	3,6	3,9	4,5	4,9	5,2	5,6
поза магазинами, з лотків і на ринках	1,1	1,2	0,6	0,7	0,7	0,8

Джерело: побудовано автором за даними [5, с. 2; 6, с. 2; 7, с. 2]

За даними табл. 8, найбільша питома вага роздрібно-го товарообороту, отриманого фірмами поштового замовлення або через мережу Інтернет у 2017 р., припадала на м. Київ (78,33 %). Інші регіони продемонстрували значно менші значення показника.

За виключенням Одеської (2,59 %), Дніпропетровської (2,41 %), Вінницької (2,35 %) областей, на які у сукупності припадало 7,35 % роздрібно-го обороту, інші регіони показали досить низький рівень розвитку торгівлі за замовленням покупців.

У 2018 р. обсяг роздрібно-го товарообороту через мережу Інтернет у м. Києві зазнав суттєвого скорочення – на 41,37 % з одночасним перерозподілом товарного потоку між іншими областями.

Зокрема, найбільшого зростання показник набув у Харківській (у 4,46 разу), Волинській (у 4,45 разу), Львівській (у 3,58 разу), Дніпропетровській (у 3,23 разу) облас-

тах. Тернопільська, Луганська, Чернівецька та Житомирська області зберегли за собою аутсайдерські позиції.

Лідерські позиції щодо розвитку інших видів об'єктів позамагазинної торгівлі протягом 2017–2018 рр. займали Вінницька, Івано-Франківська, Харківська, Одеська області та м. Київ. Проте у 2018 р. в м. Києві та Івано-Франківській області спостерігалось скорочення показника – на 49 % та 27 % (табл. 8).

Висновок. Формування роздрібно-го товарообороту України протягом 1990–2018 рр. відрізнялося нерівномірним характером, що обумовлено тенденціями розвитку економіки країни. У структурі роздрібно-го товарообороту в цілому переважали непродовольчі товари. Їх питома вага зростає з 55,6 % у 1990 р. до 61,5 % у 2018 р. Регіональна структура роздрібно-го товарообороту підприємств роздрібно-го торгівлі у 2005–2013 рр. демонструвала нерівномірний характер: поряд з падінням значення показника

Структура роздрібного товарообороту поза магазинами, з лотків і на ринках по регіонах у 2017–2018 рр., %

Регіон	У тому числі			
	фірмами поштового замовлення або через мережу Інтернет		іншими видами роздрібної торгівлі поза магазинами	
	2017 р.	2018 р.	2017 р.	2018 р.
Вінницька	2,35	1,78	27,99	35,12
Волинська	1,14	5,08	0,06	0,08
Дніпропетровська	2,41	7,79	4,48	5,57
Донецька	0,77	1,99	1,75	1,32
Житомирська	0,33	0,98	0,8	0,77
Закарпатська	0,69	1,77	-	-
Запорізька	0,71	2,76	-	0,18
Івано-Франківська	0,34	1,46	25,47	18,63
Київська	2,04	4,08	0,31	0,46
Кіровоградська	0,4	1,37	0,36	-
Луганська	0,32	0,59	-	-
Львівська	1,18	4,23	2,19	2,61
Миколаївська	0,97	2,7	-	-
Одеська	2,59	5,93	5,41	7,36
Полтавська	1,28	3,37	3,56	4,43
Рівненська	0,32	1,04	-	-
Сумська	0,36	1,24	-	-
Тернопільська	0,28	0,96	-	-
Харківська	1,27	5,67	13,25	15,5
Херсонська	0,84	1,56	-	-
Хмельницька	0,97	1,83	0,28	0,51
Черкаська	0,95	2,13	-	-
Чернівецька	0,44	0,98	-	-
Чернігівська	0,55	1,75	0,11	0,31
м. Київ	78,33	36,96	13,97	7,14

Джерело: побудовано автором за даними [5, с. 13; 6, с. 13]

в одних областях мало місце і його зростання. Незважаючи на домінування у структурі роздрібного товарообороту України споживчих товарів вітчизняного виробництва, їх питома вага протягом 2005–2019 рр. скоротилася з 70,5 % до 52,4 %. У структурі роздрібної торговельної мережі домінували традиційні магазинні торговельні об'єкти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алопій В. В., Шалева О. І., Гуштан Т. В. Тенденції розвитку спеціалізації у роздрібній торгівлі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 10 (1). С. 18–22.
2. Голошубова Н. Структурна перебудова торгівлі споживчими товарами в Україні. *Товари і ринки*. 2013. № 1. С. 16–28.
3. Карнаушенко А. С. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку роздрібного товарообороту в Україні. *Ефективна економіка*. 2019. № 1. С. 43–48.
4. Мазаракі А. А., Лагутін В. Д., Герасименко А. Г. Внутрішня торгівля України: монографія / за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2016. 864 с.
5. Обсяг продажу і запаси товарів у торговій мережі підприємств роздрібної торгівлі у 2017 році: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 160 с.
6. Обсяг продажу і запаси товарів у торговій мережі підприємств роздрібної торгівлі у 2018 році: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 160 с.
7. Обсяг продажу і запаси товарів у торговій мережі підприємств роздрібної торгівлі по регіонах у 2019 році: стат. зб. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 124 с.
8. Ровенська В. В., Буркацький Ю. Ю. Аналіз сучасного стану розвитку торговельної галузі України. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2 (56). С. 145–149.

9. Слободянюк Н. О., Юнацький М. О., Сіраш С. С. Огляд сучасних тенденцій розвитку торгівлі в Україні та світі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 25. Ч. 2. С. 128–132.

10. Чорна М. В., Шуміло О. С. Сучасні тенденції розвитку роздрібних торговельних мереж в Україні. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2015. Вип. 2. С. 51–64.

REFERENCES

Аропії, V. V., Shaleva, O. I., and Hushtan, T. V. "Tendentsii rozvytku spetsializatsii u rozdrіbnoi torhivli Ukrainy" [Trends in the Development of Specialization in Retail Trade in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*, no. 10(1) (2016): 18-22.

Chorna, M. V., and Shumilo, O. S. "Suchasni tendentsii rozvytku rozdrіbnykh torhovelnykh merezh v Ukraini" [Current Trends in the Development of Retail Chains in Ukraine]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, no. 2 (2015): 51-64.

Holoshubova, N. "Strukturna perebudova torhivli spozhyvchymy tovaramy v Ukraini" [Structural Restructuring of Consumer Goods Trade in Ukraine]. *Tovary i rynky*, no. 1 (2013): 16-28.

Karnaushenko, A. S. "Analiz suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku rozdrіbnoho tovarooborotu v Ukraini" [Analysis of the Current State and Prospects for the Development of Retail Trade in Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 1 (2019): 43-48.

Mazaraki, A. A., Lahutin, V. D., and Herasymenko, A. H. *Vnutrishnia torhivlia Ukrainy* [Domestic Trade of Ukraine]. Kyiv: KNTEU, 2016.

Obsiah prodazhu i zapasy tovariv u torhovii merezhi pidpryemstv rozdrіbnoi torhivli u 2018 rotsi : stat. zb. [Sales Volume and Stocks of Goods in the Retail Network of Retail Trade Enterprises in 2018: A Statistical Collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2019.

Obsiah prodazhu i zapasy tovariv u torhovii merezhi pidpryemstv rozdrіbnoi torhivli po rehionakh u 2019 rotsi : stat. zb. [Sales Volume and Stocks of Goods in the Retail Network of Retail Trade Enterprises by Region in 2019: A Statistical Collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2020.

Obsiah prodazhu i zapasy tovariv u torhovii merezhi pidpryemstv rozdrіbnoi torhivli u 2017 rotsi : stat. zb. [Sales Volume and Stocks of Goods in the Retail Network of Retail Trade Enterprises in 2017: A Statistical Collection]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2018.

Rovenska, V. V., and Burkatskyi, Yu. Yu. "Analiz suchasnoho stanu rozvytku torhovelnoi haluzi Ukrainy" [Analysis of the Current State of Development of the Trade Sector of Ukraine]. *Ekonomichni visnyk Donbasu*, no. 2(56) (2019): 145-149.

Slobodianiuk, N. O., Yunatskyi, M. O., and Sirash, S. S. "Ohliad suchasnykh tendentsii rozvytku torhivli v Ukraini ta sviti" [Review of Current Trends in Trade in Ukraine and the World]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 25 (2019): 128-132.

Стаття надійшла до редакції 18.08.2020 р.